

діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, сприятиме покращенню діяльності правоохоронних органів щодо такої протидії.

1. Дараган В. В. Антологія наукового забезпечення оперативно-розшукової діяльності: проблеми теорії і практики оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. Т. II. Ч. 4. 352 с.

УДК 343.98:343.431
DOI: 10.31733/15-03-2024/2/28-30

Олег СМЕЦЬ
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності,
доктор юридичних наук, професор

Ігор НИРКА
аспірант відділу докторантури
та ад'юнктури Національної
академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Торгівля людьми є особливо небезпечним злочином, із учиненням якого не лише порушуються права людини та відбувається посягання на особисту недоторканність постраждалої особи, але й відбувається посягання на основи існування правової держави та принцип верховенства права. Нині у зв'язку з військовою агресією ця тема є особливо актуальною для нашої держави.

Згідно зі статтею 3 Конституції України [1] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Стаття 29 Основного закону України закріплює, що право на свободу та особисту недоторканність є одним із найбільш вагомих і значущих прав людини. Згідно з пунктом 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2] кожному забезпечено право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків і відповідно до процедури, встановленої законом.

Торгівля людьми є проблемою глобального масштабу. Дедалі більшого поширення набувають форми торгівлі людьми, які не пов'язані із сексуальною і трудовою експлуатацією. З початку подій лютого 2022 року ризик потрапляння українських громадян у ситуацію торгівлі людьми значно підвищився. Це пов'язане з певними неминучими тенденціями і факторами, насамперед такими, як: виїзд українців за кордон, переміщення всередині України (внутрішньо переміщені особи), а також депортація до країни-агресора та примусове переміщення на тимчасово окуповані території. У зв'язку із цим метою торгівлі людьми виступає експлуатація людини для наживи або отримання іншої вигоди. Цей злочин може проявлятися у різних формах мети: трудова експлуатація; сексуальна експлуатація; використання у порнографії; залучення до жебракування; продаж дитини; вилучення органів; примусова вагітність, примусове переривання вагітності; примусове одруження; примусове удочеріння (усиновлення) з метою наживи; проведення дослідів над людиною; використання у збройних конфліктах; втягнення у злочинну діяльність.

Кожна з цих форм є окремою за своїм походженням, специфікою та методикою викриття, документування чи розслідування. У теперішній час питання щодо торгівлі людьми з метою використання у збройному конфлікті, починаючи з 2014 року, в Україні стало найбільш актуальним та поширеним. Неоголошена війна Україною, яка триває понад 10 років, а також негативні процеси, що супроводжують її, доводять необхідність уважно приділити увагу зазначеному питанню.

Потерпілих від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах можна поділити на декілька груп залежно від обставин учинення:

- потерпілі від торгівлі людьми та зниклі безвісті під час примусового переміщення

з тимчасово окупованої території України на територію країни-агресора;

– потерпілі від торгівлі людьми та зниклі безвісті громадяни України, що залишилися на тимчасово окупованій території, з їх використанням для примусової праці (трудове рабство);

– потерпілі від торгівлі людьми та зниклі безвісті діти-сироти, що знаходилися у відповідних соціальних закладах, розташованих на тимчасово окупованій території України;

– військові та інші громадяни України, які брали участь у збройному конфлікті на лінії зіткнення та зникли безвісті.

Починаючи з 2014 року мали місце непоодинокі випадки прояву зазначених явищ, переважно на території Луганської та Донецької областей, а після повномасштабного нападу 24 лютого 2022 року вони набули загальнодержавного масштабу в Україні.

Методика документування та розслідування кримінальних проваджень вже досліджувалася відомими науковцями України, однак враховуючи реалії сьогодення, в умовах сучасної України, вони потребують постійного удосконалення та коригування.

Обговорюючи проблему питання протидії торгівлі людьми з метою використання в збройних конфліктах в сучасній Україні, насамперед необхідно звернути увагу на правоохоронні органи, які виявляють, документують та розслідують злочини даної категорії.

Відповідно до частини третьою статті 13 Закону України «Про Національну поліцію» [3] подолання зазначеної проблеми віднесено до компетенції кримінальної поліції та слідчих підрозділів. Згідно з функціональними обов'язками переважно цим займається один підрозділ кримінального блоку – Департамент міграційної поліції (та його територіальні підрозділи). Водночас, якщо розглянути функціональні аспекти роботи цього підрозділу, то виявляється, що він наділений також багатьма іншими функціями, пов'язаними з проблемами незаконного переміщення іноземців через територію України, людей, які незаконно або з порушеннями перебувають на території України, тощо. Із зазначеного можна зробити висновок, що, вочевидь, цих дій недостатньо для повного контролю окресленої сфери, а зазначені працівники з огляду на службове навантаження фізично не можуть повною мірою приділити увагу напряму протидії торгівлі людьми з метою використання в збройних конфліктах.

Наступною проблемою, яка негативно впливає на результати роботи підрозділу у цій сфері, є поширені факти використання особового складу відповідних оперативних підрозділів для виконання непрацівничих їм функцій, наприклад, залучення оперативних працівників до охорони певних об'єктів критичної інфраструктури, патрулювання тощо. Із зазначеного можна зробити висновок, що їхніх можливостей, виходячи із реалій сьогодення, недостатньо та оперативні працівники, зважаючи на службове навантаження, фізично не можуть повною мірою приділити увагу іншим функціям.

Ще одним із проблемних питань є визначення місця проведення досудового розслідування. У нинішніх умовах переважна кількість злочинів вказаної категорії вчиняється або на тимчасово окупованій території України, або в межах бойового зіткнення, а розслідування проводять слідчі підрозділи переважно інших областей. Цей факт має місце завдяки заявам про вчинення кримінальних правопорушень, які пишуть внутрішньо переміщенні особи. З урахуванням недостатньої кількості оперативних джерел інформації, відстані до місця вчинення злочинів та місця мешкання свідків або осіб, які гіпотетично можуть бути свідками, ефективність розслідування торгівлі людьми з метою використання в збройних конфліктах є мінімальною. Всі ці фактори ускладнюють як оперативну, так і слідчу роботу, що негативно впливає на строки розслідування, його повноту та якість, знижує ефективність профілактичних заходів.

Черговою проблемою протидії торгівлі людьми з метою використання у збройному конфлікті є тривалий час з моменту вчинення злочину до початку розслідування. Як приклад цього можна навести факти, що були встановлені після звільнення окремих окупованих територій Київської, Харківської, Миколаївської, Запорізької та Херсонської областей. Однак враховуючи, що відповідна подія відбувалась ще до звільнення, більшість причетних до неї людей виїхали за межі України, як правило, на територію країни-агресора, або якщо ці злочини були вчинені військовими країни-агресора, вони переміщені на інші ділянки фронту відповідно з наказами про ротацию.

Крім того, слід зазначити, що стаття 149 Кримінального кодексу України [4] передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності

потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію.

Однак, незважаючи на це, під час виявлення зазначених ознак злочину вказані дії, як правило, кваліфікуються за ознаками частини 1 статті 438 КК України [4] (порушення законів та звичаїв війни). Зазначений факт, в свою чергу, тягне за собою викривлення статистики, що призводить до недооцінювання зазначеного явища.

З огляду на викладене, для більш ефективної боротьби з такими кримінальними правопорушеннями, як торгівля людьми з метою використання у збройних конфліктах, необхідно розглянути питання щодо удосконалення методики виявлення, документування та розслідування зазначених злочинів. Варто провести навчання працівників оперативних і слідчих підрозділів в межах підвищення кваліфікації з приводу документування та розслідування таких злочинів, особливостей взаємодії між собою та іншими правоохоронними органами України і міжнародними інституціями. Крім того, слід обговорити проблемні питання протидії торгівлі людьми з метою використання в збройних конфліктах в сучасній Україні для пошуку найбільш дієвих механізмів покращення ситуації з профілактики, виявлення, припинення та розслідування зазначеної категорії злочинів.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Ратифікована Законом України від 17.07.1997. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

УДК 343.9.02

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/30-32

Сергій ОБШАЛОВ

заступник директора ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції,
доктор юридичних наук, доцент

Володимир КОВБАСА

помічник ректора
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основним завданням висвітлення тез є розгляд існування та перспектив розвитку протидії правоохоронними органами діяльності організованих злочинних угруповань в умовах введеного в країні воєнного стану та розгляд питань, що виникають у зазначеному напрямі в діяльності слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України.

Проблемним питанням протидії діяльності організованих злочинних угруповань у різні роки займались вчені: К. Антонов, Е. Дідоренко, В. Захаров, І. Козаченко, Є. Лук'янчиков, Д. Никифорчук, М. Погорецький, І. Сервецький, К. Чаплинський, І. Шинкаренко, М. Шумило та ін.

Під організованою злочинністю законодавець визначає сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань. Види та ознаки цих кримінальних правопорушень, а також кримінально-правові заходи щодо осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення, встановлюються Кримінальним кодексом України. Слід зазначити, що метою боротьби з організованою злочинністю законодавець визначив встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізацію, нейтралізацію та ліквідацію; усунення причин і